

Architektura systemów komputerowych

Mariusz Wiśniewski

Politechnika Świętokrzyska w Kielcach
Katedra Informatyki

Konstrukcja i zasada działania mikroprocesora

Plan wykładu

1. Mikroprocesor.
2. Rodziny procesorów.
3. Modułowa budowa procesora.
4. Wykonanie programu przez procesor.
5. Projektowanie procesora.

Cele

Znajomość modularnej struktury mikroprocesora, architektur mikroprocesorów (von Neumana i harwardzkiej). Wiedza na temat interakcji mikroprocesora, pamięci i urządzeń we/wy. Wiedza na temat przerwań, magistral, DMA. Znajomość technik projektowania mikroprocesorów.

Mikroprocesor

Mikroprocesor

podstawowe wiadomości o CPU i ich architekturach

- definicje
- architektury

Mikroprocesor jest układem cyfrowym sekwencyjnym, wykonującym polecenia (instrukcje). CPU jest podstawową jednostką obliczeniową komputera.

Procesor:

- typy
- rodzaje
- moduły

Mikroprocesor

podstawowe wiadomości o CPU i ich architekturach

- definicje
- architektury

Mikroprocesor jest układem cyfrowym sekwencyjnym, wykonującym polecenia (instrukcje). CPU jest podstawową jednostką obliczeniową komputera.

Procesor:

- typy
- rodzaje
- moduły

Procesory można podzielić ze względu na sposób pobierania instrukcji i danych:

- **SISD** – architektura posiada jeden strumień instrukcji i jeden strumień danych, przedstawiciel: 8086
- **SIMD** – jeden strumień instrukcji, wiele strumieni danych, przedstawiciel: μ P z MMX+,
- **MISD** – wiele strumieni instrukcji, jeden strumień danych – stosowane w systemach z nadmiarowością,
- **MIMD** – wiele strumieni instrukcji, wiele strumieni danych – architektury macierzowe jak NUMA, procesory z technologią EPIC.

Mikroprocesor

podstawowe wiadomości o CPU i ich architekturach

- definicje
- architektury

Mikroprocesor jest układem cyfrowym sekwencyjnym, wykonującym polecenia (instrukcje). CPU jest podstawową jednostką obliczeniową komputera.

Procesor:

- typy
- rodzaje
- moduły

Procesory można podzielić ze względu na sposób pobierania instrukcji i danych:

- SISD – architektura posiada jeden strumień instrukcji i jeden strumień danych, przedstawiciel: 8086
- SIMD – jeden strumień instrukcji, wiele strumieni danych, przedstawiciel: μ P z MMX+,
- MISD – wiele strumieni instrukcji, jeden strumień danych – stosowane w systemach z nadmiarowością,
- MIMD – wiele strumieni instrukcji, wiele strumieni danych – architektury macierzowe jak NUMA, procesory z technologią EPIC.

Ze względu na architekturę wyróżnia się następujące rodzaje procesorów:

- **CISC** (Complex Instruction Set Computer),
- **RISC** (Reduced Instruction Set Computer),
- **VLIW** (Very Long instruction word)
  - przedstawicielem są: Intel Itanium oraz Elbrus 2000.

Mikroprocesor

podstawowe wiadomości o CPU i ich architekturach

- definicje
- architektury

Mikroprocesor jest układem cyfrowym sekwencyjnym, wykonującym polecenia (instrukcje). CPU jest podstawową jednostką obliczeniową komputera.

Procesor:

- typy
- rodzaje
- moduły

Niezależnie od typu i rodzaju większość procesorów posiada modułową konstrukcję, w skład której wchodzi:

- moduły **ścieżki danych**:
  - blok rejestrów ogólnego przeznaczenia,
  - pamięci podręczne pierwszego poziomu,
  - rejestry adresowe,
  - pamięć stronicowania i translacji adresów TLB,
  - układ arytmetyczno-logiczny.
- moduły **kontrolera**:
  - sterownik magistral,
  - układy sterujące,
  - układ adresowy,
  - blok pobierania rozkazów,
  - dekodery instrukcji.

Konstrukcyjnie procesor jest układem **FSM** wykonanym zgodnie z modelem **RTL**.

Procesory można podzielić ze względu na sposób pobierania instrukcji i danych:

- **SISD** – architektura posiada jeden strumień instrukcji i jeden strumień danych, przedstawiciel: 8086
- **SIMD** – jeden strumień instrukcji, wiele strumieni danych, przedstawiciel: μP z MMX+,
- **MISD** – wiele strumieni instrukcji, jeden strumień danych – stosowane w systemach z nadmiarowością,
- **MIMD** – wiele strumieni instrukcji, wiele strumieni danych – architektury macierzowe jak NUMA, procesory z technologią EPIC.

Ze względu na architekturę wyróżnia się następujące rodzaje procesorów:

- **CISC** (Complex Instruction Set Computer),
- **RISC** (Reduced Instruction Set Computer),
- **VLW** (Very Long instruction word)
  - przedstawicielem są: Intel Itanium oraz Elbrus 2000.

Mikroprocesor

podstawowe wiadomości o CPU i ich architekturach

- definicje
- architektury

Procesor jest implementacją listy rozkazów i mikroarchitektury, która stanowi o jego cechach charakterystycznych.

Typy architektur:

- von Neumana
- harwardzka

Mikroprocesor

podstawowe wiadomości o CPU i ich architekturach

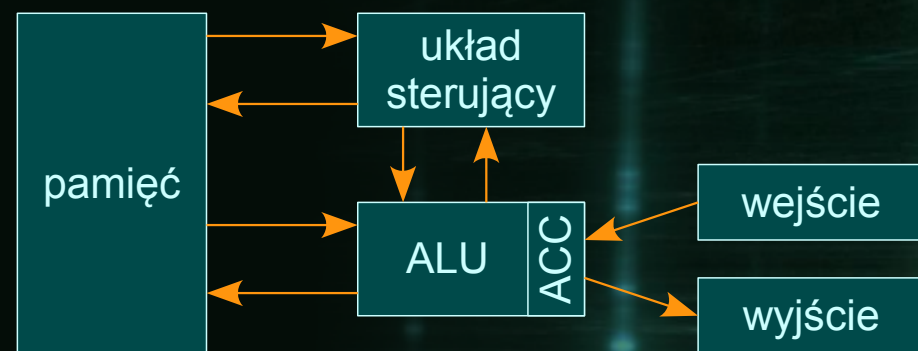
- definicje
- architektury

Procesor jest implementacją listy rozkazów i mikroarchitektury, która stanowi o jego cechach charakterystycznych.

Typy architektur:

- von Neumana
- harwardzka

Model został opracowany przez J. von Neumana, J. W. Mauchly'ego oraz Johna Presper Eckerta w 1945 roku. Model architektury jest następujący:

Cechy systemu komputerowego:

- posiadanie skończonej, w pełni funkcjonalnej listy rozkazów (instrukcji procesora),
- posiadanie możliwości wprowadzania programów, oraz przechowywania ich w pamięci,
- dane i rozkazy powinny być swobodnie dostępne,
- przetwarzanie informacji następuje na skutek sekwencyjnego odczytywania instrukcji z pamięci i wykonywania ich przez procesor komputera.

Mikroprocesor

podstawowe wiadomości o CPU i ich architekturach

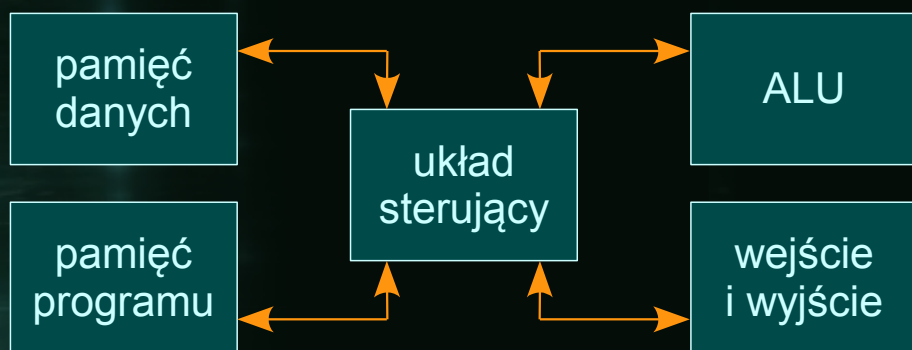
- definicje
- architektury

Procesor jest implementacją listy rozkazów i mikroarchitektury, która stanowi o jego cechach charakterystycznych.

Typy architektur:

- von Neumana
- harwardzka

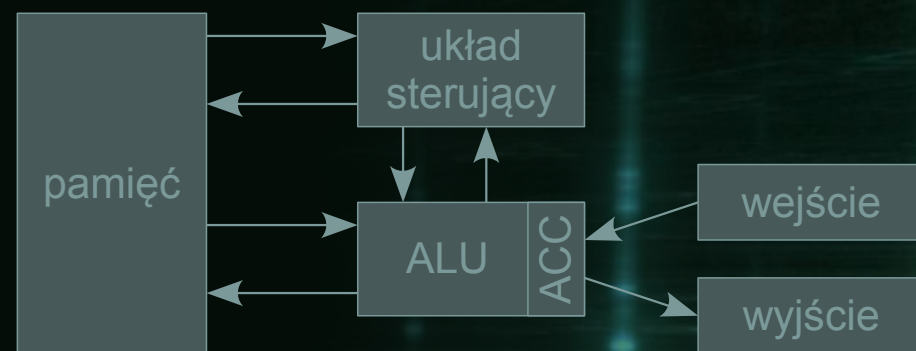
Architektura harwardzka została po raz pierwszy wykorzystana w 1937 roku w komputerze Harvard Mark I. Model architektury jest następujący:

Cechy systemu komputerowego:

- pamięć jest podzielona na rozdzielne bloki programu i danych, a sam dostęp do pamięci jest uproszczony,
- instrukcje posiadają prostą konstrukcję, nie występuje mikrokod, a każda instrukcja wykonuje się jeden cykl.

Model został opracowany przez J. von Neumana, J. W. Mauchly'ego oraz Johna Presper Eckerta w 1945 roku. Model architektury jest następujący:

Cechy systemu komputerowego:

- posiadanie skończonej, w pełni funkcjonalnej listy rozkazów (instrukcji procesora),
- posiadanie możliwości wprowadzania programów, oraz przechowywania ich w pamięci,
- dane i rozkazy powinny być swobodnie dostępne,
- przetwarzanie informacji następuje na skutek sekwencyjnego odczytywania instrukcji z pamięci i wykonywania ich przez procesor komputera.

Rodziny procesorów

Rodziny procesorów

cechy charakterystyczne rodzin procesorów obecnych na rynku

– x86 / IA-32

Specyfikacja procesorów x86 została pierwotnie opracowana przez firmę Intel i pojawiła się wraz z mikroprocesorem 8086.

– IA-64

Rodzina x86/IA-32:

– SPARC /
ARM

- cechy x86/IA-32
- tryby pracy
- rejestry
- zarządzanie pamięcią

Rodziny procesorów

cechy charakterystyczne rodzin procesorów obecnych na rynku

– x86 / IA-32

Specyfikacja procesorów x86 została pierwotnie opracowana przez firmę Intel i pojawiła się wraz z mikroprocesorem 8086.

– IA-64

Rodzina x86/IA-32:

- cechy x86/IA-32
- tryby pracy
- rejestry
- zarządzanie pamięcią

– SPARC /
ARM

Urządzenie rodziny x86 jest procesorem:

- rodzaju **CISC**, typu **SISD**.
- posiadającym **16/32-bitową** architekturę,
- zapisującym **słowa** metodą **little-endian**,
- w którym największa wartość jest wielkości 16, 32 lub 64 bitów (zależnie od rodziny),
- mogącym współpracować z koprocesorem,
- potrafiącym zaadresować **1MB** pamięci RAM (**4GB** procesor **386+**),
- posiadającym wiele trybów adresowania pamięci.

Rodziny procesorów

cechy charakterystyczne rodzin procesorów obecnych na rynku

– x86 / IA-32

Specyfikacja procesorów x86 została pierwotnie opracowana przez firmę Intel i pojawiła się wraz z mikroprocesorem 8086.

– IA-64

Rodzina x86/IA-32:

- cechy x86/IA-32
- tryby pracy
- rejestry
- zarządzanie pamięcią

– SPARC /
ARM

Urządzenie rodziny x86 jest procesorem:

- rodzaju CISC, typu SISD.
- posiadającym 16/32-bitową architekturę ...

Procesory x86 mogą pracować w 2 trybach:

- rzeczywistym 8086:
  - może zaadresować 1MB RAM,
  - nie ma możliwości **ochrony pamięci**, zarządzania **zadaniami** i **wątkami**,
  - nie są dostępne rozszerzone instrukcje,
  - dostęp do urządzeń jest możliwy przez wywołania funkcji BIOSu.
- chronionym:
  - dostępne jest cała **przeźródzeń adresowa**,
  - pamięć i zadania są chronione: **segmenty** definiuje się w tablicach **GDT** i **LDT**,
  - dostępna jest i **pamięć wirtualna** oraz **stronicowanie**,
  - dostępna jest **wielozadaniowość** (wielowątkowość),
  - dostępny jest tryb „**virtual 8086 mode**”.

Rodziny procesorów

cechy charakterystyczne rodzin procesorów obecnych na rynku

– x86 / IA-32

– IA-64

– SPARC /
ARM

Specyfikacja procesorów x86 została pierwotnie opracowana przez firmę Intel i pojawiła się wraz z mikroprocesorem 8086.

Rodzina x86/IA-32:

- cechy x86/IA-32
- tryby pracy
- rejestry
- zarządzanie pamięcią

Urządzenie rodziny x86 jest procesorem:

- rodzaju CISC, typu SISD.
- posiadającym 16/32-bitową architekturę ...

Procesory x86 mogą pracować w 2 trybach:

- rzeczywistym 8086:
  - może zaadresować 1MB RAM ...

Procesory x86 posiadają rejestry:

- **ogólnego przeznaczenia:**
  - **akumulator:** AL, AH, AX, EAX, RAX
  - **indeksowo-bazowy:** BL, BH, BX, EBX, RBX
  - **licznik:** CL, CH, CX, ECX, RCX
  - **rozszerzający akumulator:** DL, DH, DX...
  - **indeks źródła:** SI, ESI, RSI
  - **indeks przeznaczenia:** DI, EDI, RDI
  - **wskaźnik stosu:** SP, ESP, RSP
  - **bazowy stosu (ramki stosu):** BP, EBP, RBP
  - **licznika programu:** IP, EIP, RIP
- **segmentowe:** programu **CS**, stosu **SS**, danych **DS**, ES, FS, GS.
- stanu (**flags**), kontrolne (Crx), debuggera ...

Rodziny procesorów

cechy charakterystyczne rodzin procesorów obecnych na rynku

– x86 / IA-32

– IA-64

– SPARC /
ARM

Specyfikacja procesorów x86 została pierwotnie opracowana przez firmę Intel i pojawiła się wraz z mikroprocesorem 8086.

Rodzina x86/IA-32:

- cechy x86/IA-32
- tryby pracy
- rejestry
- zarządzanie pamięcią

Urządzenie rodziny x86 jest procesorem:

- rodzaju CISC, typu SISD.
- posiadającym 16/32-bitową architekturę ...

Procesory x86 mogą pracować w 2 trybach:

- rzeczywistym 8086:
  - może zaadresować 1MB RAM ...

Procesory x86 posiadają rozbudowany mechanizm zarządzania pamięcią, w skład którego wchodzi:

- **tryby adresowania** – natychmiastowe, rejestrowe, bezpośrednie, pośrednie, bazowe, indeksowe, bazowo-indeksowe,
- **mechanizmy ochrony** – typu selektor:przemieszczenie, bazujące na deskryptorach segmentów globalnych **GDT** i lokalnych **LDT**,
- **obsługa stronicowania** – wykorzystuje tablicę **TLB** do odwzorowania nieciągłego obszaru pamięci fizycznej w ciągłe obszary pamięci logicznej (segmentów),
- **obsługa pamięci wirtualnej** – pozwala na wymianę stron pamięci RAM z pamięcią masową w trakcie odwołania do segmentów pamięci.

Większość mechanizmów zarządzania pamięcią jest dostępnych tylko w trybie chronionym.

Procesory x86 posiadają rejestry:

- ogólnego przeznaczenia:
  - akumulator: AL, AH, AX, EAX, RAX
  - indeksowo-bazowy: BL, BH, BX, EBX, RBX
  - licznik: CL, CH, CX, ECX, RCX
  - rozszerzający akumulator: DL, DH, DX...
  - indeks źródła: SI, ESI, RSI
  - indeks przeznaczenia: DI, EDI, RDI
  - wskaźnik stosu: SP, ESP, RSP
  - bazowy stosu (ramki stosu): BP, EBP, RBP
  - licznika programu: IP, EIP, RIP
- segmentowe: programu CS, stosu SS, danych DS, ES, FS, GS.
- stanu (flags), kontrolne (Crx), debuggera ...

Rodziny procesorów

cechy charakterystyczne rodzin procesorów obecnych na rynku

– x86 / IA-32

– IA-64

– SPARC /
ARM

Specyfikacja IA-64 została opracowana przez firmy Intel oraz Hewlett-Packard. Służy do budowy procesorów Itanium i Itanium-2.

Rodzina Itanium:

- cechy
- EPIC / VLIW
- mikroarchitektura

Rodziny procesorów

cechy charakterystyczne rodzin procesorów obecnych na rynku

– x86 / IA-32

– IA-64

– SPARC /
ARM

Specyfikacja IA-64 została opracowana przez firmy Intel oraz Hewlett-Packard. Służy do budowy procesorów Itanium i Itanium-2.

Rodzina Itanium:

- cechy
- EPIC / VLIW
- mikroarchitektura

Urządzenie rodziny IA-64 jest procesorem:

- posiadającym niemal wszystkie cechy i mechanizmy właściwe dla rodziny IA-32,
- rodzaju **CISC/RISC**, typu **MIMD (SIMD)**.
- posiadającym 128 rejestrów ogólnego przeznaczenia (16 typu Integer, 96 do dyspozycji aplikacji (alokowalnych),
- **super-skalarnym**,
- posiadającym zaawansowany **mechanizm potokowy**,
- posiadający możliwość wykonania instrukcji w innej kolejności (**out-of-order execution**),
- posiadającym mechanizm **spekulatywnego wykonywania rozkazów**,
- potrafiącym wykonać 12 instrukcji w jednym cyklu zegara (Itanium 9500 series),
- posiadającym zaawansowane mechanizmy **wirtualizacji**,
- wykonującym instrukcje w trybie warunkowym (dotyczy niemal wszystkich instrukcji).

Rodziny procesorów

cechy charakterystyczne rodzin procesorów obecnych na rynku

– x86 / IA-32

– IA-64

– SPARC /
ARM

Specyfikacja IA-64 została opracowana przez firmy Intel oraz Hewlett-Packard. Służy do budowy procesorów Itanium i Itanium-2.

Rodzina Itanium:

- cechy
- EPIC / VLIW
- mikroarchitektura

Urządzenie rodziny IA-64 jest procesorem:

- posiadającym niemal wszystkie cechy i mechanizmy właściwe dla rodziny IA-32,
- rodzaju CISC/RISC, typu MIMD (SIMD).
- posiadającym 128 rejestrów ogólnego ...

Architektura IA-64 jest odmianą modelu **EPIC** (ang. Explicitly Parallel Instruction Computing), będącego rodzajem modelu MIMD. Technologia EPIC cechuje się:

- pochodzeniem z modelu **VLIW** (ang. Very Long Instruction Word),
- wspieraniem paralelizmu komputacji.

Cechy procesor EPIC:

- zazwyczaj są rodzaju RISC lub o podobnym modelu obliczeniowym,
- **wielordzeniowość**,
- rozkazy są „składane“ dla wszystkich rdzeni w jeden rozkaz VLIW,
- optymalizacja wykonania rozkazów spada na **kompilator**, dzięki czemu nie ma potrzeby stosowania optymalizacji sprzętowej.

Rodziny procesorów

- x86 / IA-32
- IA-64
- SPARC / ARM

cechy charakterystyczne rodzin procesorów obecnych na rynku

Specyfikacja IA-64 została opracowana przez firmy Intel oraz Hewlett-Packard. Służy do budowy procesorów Itanium i Itanium-2.

Rodzina Itanium:

- cechy
- EPIC / VLIW
- mikroarchitektura

Urządzenie rodziny IA-64 jest procesorem:

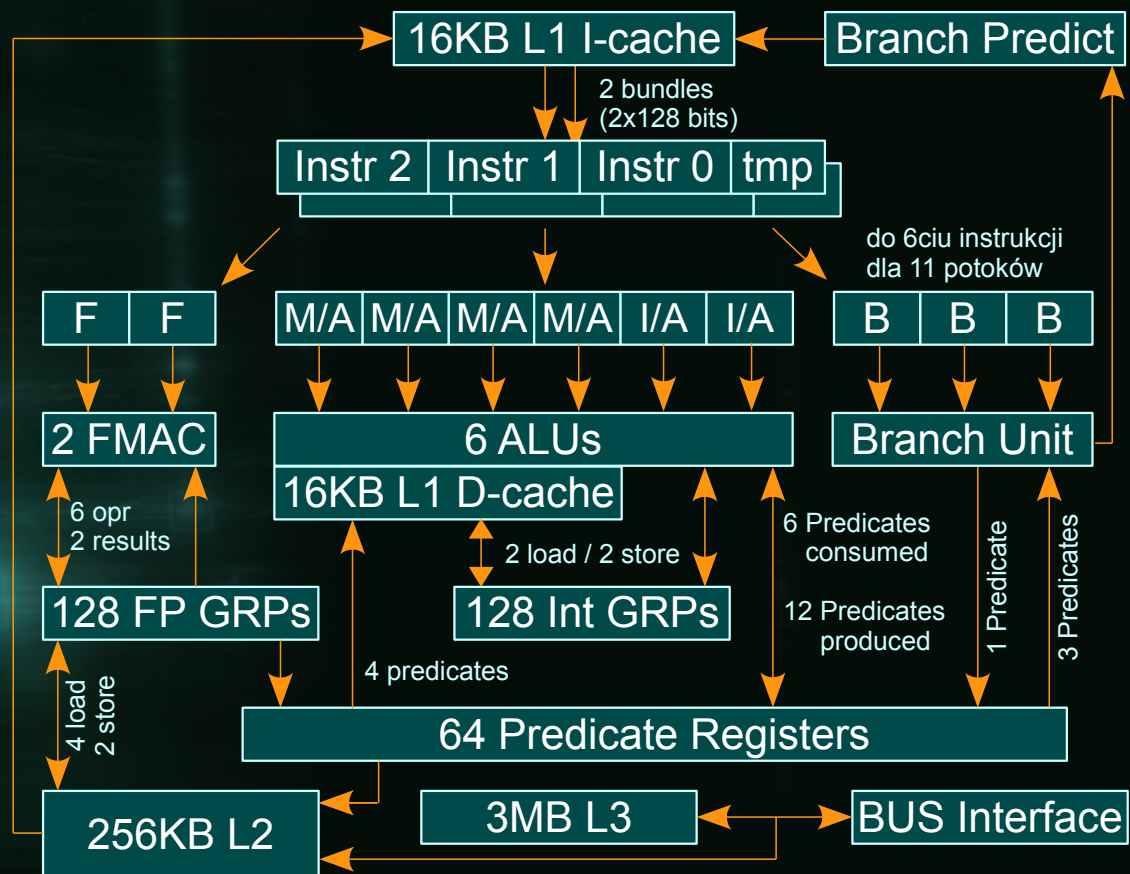
- posiadającym niemal wszystkie cechy i mechanizmy właściwe dla rodziny IA-32,
- rodzaju CISC/RISC, typu MIMD (SIMD).
- posiadającym 128 rejestrów ogólnego ...

Architektura IA-64 jest odmianą modelu EPIC (ang. Explicitly Parallel Instruction Computing), będącego rodzajem modelu MIMD. Technologia EPIC cechuje się:

- pochodzeniem z modelu VLIW (ang. Very Long Instruction Word),
- wspieraniem paralelizmu komputacji.

Cechy procesor EPIC:

- zazwyczaj są rodzaju RISC lub o podobnym modelu obliczeniowym,
- wielordzeniowość,
- rozkazy są „składane” dla wszystkich rdzeni w jeden rozkaz VLIW,
- optymalizacja wykonania rozkazów spada na kompilator, dzięki czemu nie ma potrzeby stosowania optymalizacji sprzętowej.

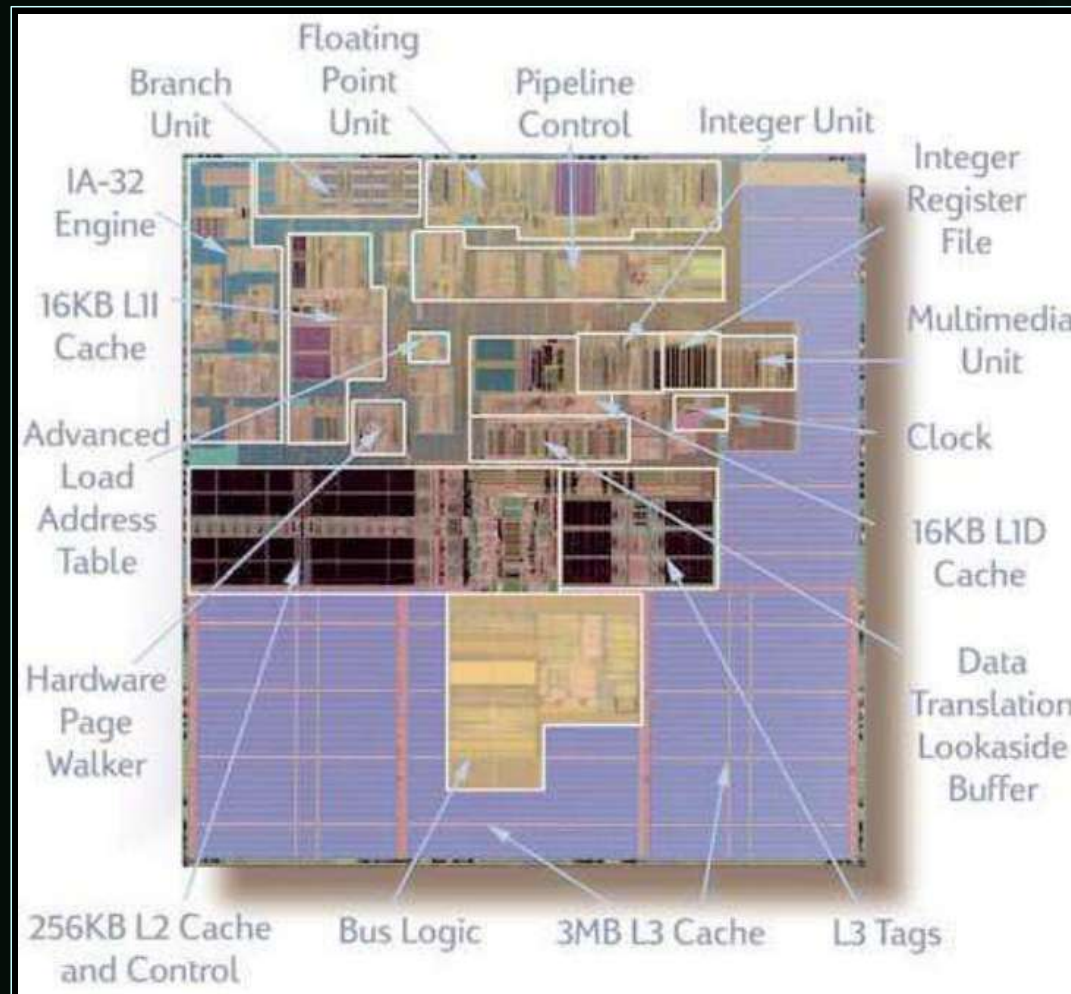
Rodziny procesorów

- x86 / IA-32
- IA-64
- SPARC / ARM

cechy charakterystyczne rodzin procesorów obecnych na rynku

Specyfikacja IA-64 została opracowana przez firmy Intel oraz Hewlett-Packard. Służy do budowy procesorów Itanium i Itanium-2.

Rozmieszczenie modułów w Itanium-2:

Rodziny procesorów

cechy charakterystyczne rodzin procesorów obecnych na rynku

- x86 / IA-32
- IA-64
- SPARC / ARM

Procesory SPARC i ARM należą do rodziny układów RISC. Zostały opracowane przez firmy Sun Microsystems i Acom Computers.

Cechy rodziny:

- SPARC
- ARM

Rodziny procesorów

cechy charakterystyczne rodzin procesorów obecnych na rynku

– x86 / IA-32

– IA-64

– SPARC /
ARM

Procesory SPARC i ARM należą do rodziny układów RISC. Zostały opracowane przez firmy Sun Microsystems i Acom Computers.

Cechy rodziny:

- SPARC
- ARM

Seria procesorów SPARC (ang. Scalable Processor ARChitecture) ma następujące cechy:

- procesory są rodzaju RISC,
- posiadają dużą liczbę rejestrów ogólnego przeznaczenia, **zorganizowanych w okna** – wejściowe, robocze (lokalne) i wyjściowe,
- rejestry są **całkowitoliczbowe** lub **zmiennoprzecinkowe**, dostępne są również rejestry statusu i kontrolne.
- procesory mogą pracować w trybie **little-endian**, - domyślnym trybem jest **big-endian** (zmianę trybu pracy wykonuje się przez ustawienie odpowiedniego bitu w rejestrze kontrolnym).

Zastosowanie:

- w serwerach,
- w **superkomputerach** (www.top500.org),
- w stacjach graficznych i roboczych.

Dostępny jest kod źródłowy procesora zgodnego ze specyfikacją SPARC version 8 o nazwie **LEON**, zapisany w języku **VHDL**.

Rodziny procesorów

cechy charakterystyczne rodzin procesorów obecnych na rynku

– x86 / IA-32

– IA-64

– SPARC /
ARM

Procesory SPARC i ARM należą do rodziny układów RISC. Zostały opracowane przez firmy Sun Microsystems i Acorn Computers.

Cechy rodziny:

- SPARC
- ARM

Seria procesorów SPARC (ang. Scalable Processor ARChitecture) ma następujące cechy:

- procesory są rodzaju RISC,
- posiadają dużą liczbę rejestrów ogólnego przeznaczenia, zorganizowanych w okna – wejściowe, robocze (lokalne) i wyjściowe,
- rejestry są całkowitoliczbowe lub zmiennoprzecinkowe, dostępne są również rejestry statusu i kontrolne.
- procesory mogą pracować w trybie little-endian, - domyślnym trybem jest big-endian (zmianę trybu pracy wykonuje się przez ustawienie odpowiedniego bitu w rejestrze kontrolnym).

Zastosowanie:

- w serwerach,
- w superkomputerach (www.top500.org),
- w stacjach graficznych i roboczych.

Model ARM (Advanced RISC Machine) jest szeroko stosowany w systemach wbudowanych (SoC). Jego cechy są następujące:

- niewielka liczba tranzystorów – mały pobór energii,
- całkowity brak **mikrokodu**,
- większość rozkazów wykonuje się w jednym cyklu,
- wbudowany **stos TCP/IP**,
- wbudowana obsługa systemu plików **FAT32**,
- niektóre modele potrafią natywnie wykonywać kod bajtowy Javy (**Java bytecode**).

Lista instrukcji:

- każda instrukcja poprzedzona jest 4-bitowym **prefiksem warunkowym** – co powoduje skrócenie kodu,
- instrukcje arytmetyczne zmieniają **bity warunków**, gdy to jest wymagane,
- 32-bitowy **licznik cykliczny** może być stosowany do większości instrukcji arytmetycznych i adresowych.

Dostępny jest kod źródłowy procesora zgodnego ze specyfikacją SPARC version 8 o nazwie LEON, zapisany w języku VHDL.

Modułowa budowa procesora

Modułowa budowa procesora

moduły wykorzystywane do budowy mikroprocesora

- konstrukcja
- kontrolery

Zazwyczaj procesor ma budowę modułową, która jest wykonana zgodnie z zaleceniami wybranego modelu architektonicznego.

Moduły konstrukcyjne:

- magistrale zewnętrzne
- rejestry
- układ arytmetyczny i rejestr stanu

Modułowa budowa procesora

moduły wykorzystywane do budowy mikroprocesora

- konstrukcja
- kontrolery

Zazwyczaj procesor ma budowę modułową, która jest wykonana zgodnie z zaleceniami wybranego modelu architektonicznego.

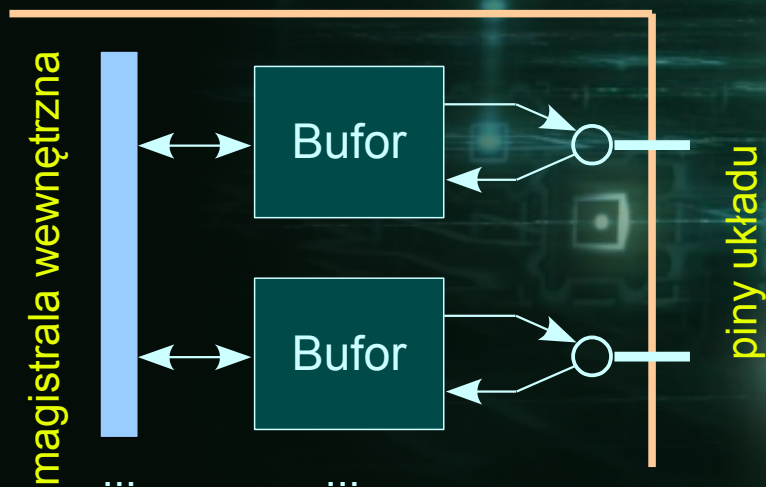
Moduły konstrukcyjne:

- magistrale zewnętrzne
- rejestry
- układ arytmetyczny i rejestr stanu

Procesor posiada trzy rodzaje magistral:

- **danych** – zazwyczaj o długości **słowa maszynowego** procesora,
- **adresową** – determinującą rozmiar pamięci jaką może procesor zaadresować,
- **kontrolną** – służącą do: przesyłania poleceń dla procesora, komunikacji z różnymi układami komputera, sterowania zapisem do i odczytem z pamięci oraz urządzeń we/wy.

Konstrukcja magistrali:

Modułowa budowa procesora

moduły wykorzystywane do budowy mikroprocesora

- konstrukcja
- kontrolery

Zazwyczaj procesor ma budowę modułową, która jest wykonana zgodnie z zaleceniami wybranego modelu architektonicznego.

Moduły konstrukcyjne:

- magistrale zewnętrzne
- rejestry
- układ arytmetyczny i rejestr stanu

Procesor posiada trzy rodzaje magistral: danych, adresową, kontrolną ...

Rejestry służą do przechowywania wartości, jakie są produktami wykonania instrukcji procesora. Konstrukcyjnie rejestr jest **pamięcią statyczną**, wykonaną z przerzutników (typu D).

Procesor w rejestrach przechowuje:

- argumenty i wyniki operacji arytmetycznych i logicznych,
- wartości stałe (tylko do odczytu)
- adresy pamięci,
- dane aplikacji,
- dane kontrolne.

Zazwyczaj rejestry łączy się w **bloki** (ang. registers fields), posiadające wspólne wejścia i wyjścia (magistrale) oraz wejścia sterujące.

W nowoczesnych procesorach rejestry potrafią samodzielnie wykonywać złożone operacje arytmetyczno-logiczne.

Modułowa budowa procesora

moduły wykorzystywane do budowy mikroprocesora

- konstrukcja
- kontrolery

Zazwyczaj procesor ma budowę modułową, która jest wykonana zgodnie z zaleceniami wybranego modelu architektonicznego.

Moduły konstrukcyjne:

- magistrale zewnętrzne
- rejestry
- układ arytmetyczny i rejestr stanu

Procesor posiada trzy rodzaje magistral: danych, adresową, kontrolną ...

Rejestry służą do przechowywania wartości, jakie są produktami wykonania instrukcji procesora. Konstrukcyjnie rejestr jest pamięcią statyczną, wykonaną z przerzutników (typu D).

Procesor w rejestrach przechowuje:

- argumenty i wyniki operacji arytmetycznych i logicznych,
- wartości stałe (tylko do odczytu)
- adresy pamięci,
- dane aplikacji,
- dane kontrolne.

Zazwyczaj rejestry łączy się w bloki (ang. registers fields), posiadające wspólne wejścia i wyjścia (magistrale) oraz wejścia sterujące.

W nowoczesnych procesorach rejestry potrafią samodzielnie wykonywać złożone operacje arytmetyczno-logiczne.

Układ arytmetyczno-logiczny (**ALU**) jest modułem wykonującym w procesorze obliczenia. Nowoczesne procesory posiadają od kilku do kilkunastu ALU na jeden rdzeń, dzięki czemu możliwe jest realizowanie zadań optymalizacyjnych. Zazwyczaj ALU wykonuje operacje:

- arytmetyczne: dodawanie, odejmowanie, mnożenie ...
- logiczne: sumę logiczną, iloczyn logiczny, negację ...
- **inkrementację / dekrementację**,
- wyliczenie na żądanie **bitów stanu**.

W typowych konstrukcjach układ ALU oblicza również pewne dodatkowe dane, charakteryzujące wynik, np. informujące że wynikiem jest wartość zero. Takie informacje znajdują się w rejestrze stanu (**statusu**).

Informacje z rejestru stanu wpływają na decyzje podejmowane przez procesor odnośnie wykonania instrukcji z różnych **grup rozkazów**, w szczególności **skoków warunkowych**.

Modułowa budowa procesora

moduły wykorzystywane do budowy mikroprocesora

- konstrukcja
- kontrolery

Procesor składa się z bloków funkcjonalnych, które z reguły są automatami skończonymi i muszą być ze sobą synchronizowane.

Moduły:

- układu sterujący
- kontroler we/wy
- kontroler pamięci

Modułowa budowa procesora

moduły wykorzystywane do budowy mikroprocesora

- konstrukcja
- kontrolery

Procesor składa się z bloków funkcjonalnych, które z reguły są automatami skończonymi i muszą być ze sobą synchronizowane.

Moduły:

- układu sterujący
- kontroler we/wy
- kontroler pamięci

Układ sterujący ma za zadanie kontrolowanie przepływu danych i sterowania. Większość procesorów jest wykonana w modelu RTL, w którym kontroler steruje przepływem danych między rejestrami poszczególnych bloków.

Modułowa budowa procesora

moduły wykorzystywane do budowy mikroprocesora

- konstrukcja
- kontrolery

Procesor składa się z bloków funkcjonalnych, które z reguły są automatami skończonymi i muszą być ze sobą synchronizowane.

Moduły:

- układu sterujący
- kontroler we/wy
- kontroler pamięci

Układ sterujący ma za zadanie kontrolowanie przepływu danych i sterowania. Większość procesorów jest wykonana w modelu RTL, w którym kontroler steruje przepływem danych między rejestrami poszczególnych bloków.

Procesory współpracują z urządzeniami zewnętrznymi, takimi jak:

- układy **szeregowej** transmisji danych,
- układy **równoległej** transmisji danych,
- karty graficzne,
- karty dźwiękowe,
- sterowniki pamięci masowych,
- ...

Tego typu urządzenia wymieniają dane z CPU za pośrednictwem jego magistral. Natomiast za odpowiednie sterowanie urządzeń we/wy odpowiada układ kontrolera we/wy – w nowoczesnych systemach komputerowych jest zlokalizowany w **mostku południowym**.

Modułowa budowa procesora

moduły wykorzystywane do budowy mikroprocesora

- konstrukcja
- kontrolery

Procesor składa się z bloków funkcjonalnych, które z reguły są automatami skończonymi i muszą być ze sobą synchronizowane.

Moduły:

- układu sterujący
- kontroler we/wy
- kontroler pamięci

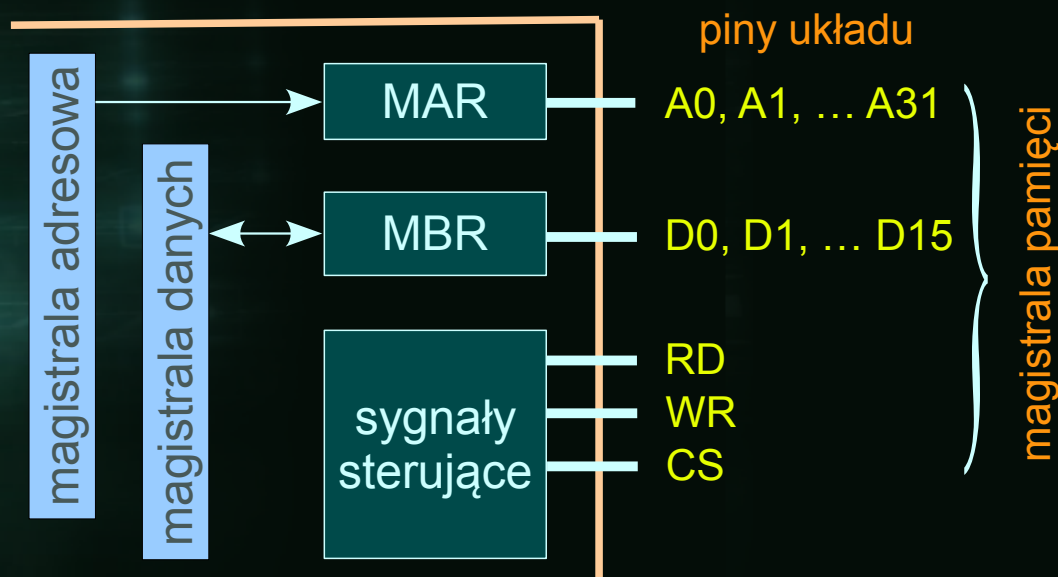
Układ sterujący ma za zadanie kontrolowanie przepływu danych i sterowania. Większość procesorów jest wykonana w modelu RTL, w którym kontroler steruje przepływem danych między rejestrami poszczególnych bloków.

Kontroler pamięci jest układem pośredniczącym między pamięcią RAM a procesorem (zazwyczaj jest to część **mostka północnego** lub jest wbudowany w procesor).

Procesory współpracują z urządzeniami zewnętrznymi, takimi jak:

- układy szeregowej transmisji danych,
- układy równoległej transmisji danych,
- karty graficzne,
- karty dźwiękowe,
- sterowniki pamięci masowych,
- ...

Schemat kontrolera pamięci:

Tego typu urządzenia wymieniają dane z CPU za pośrednictwem jego magistral. Natomiast za odpowiednie sterowanie urządzeń we/wy odpowiada układ kontrolera we/wy – w nowoczesnych systemach komputerowych jest zlokalizowany w mostku południowym.

Wykonanie programu przez procesor

Wykonanie programu ...

sposób w jaki CPU wykonuje programy

- program
- wątek

Podczas wykonania programu procesor podejmuje dodatkowe czynności, nie związane bezpośrednio z instrukcjami aplikacji.

Wykonanie programu:

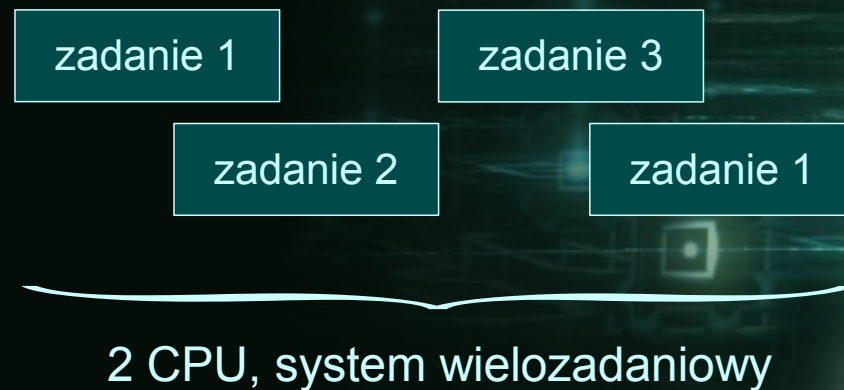
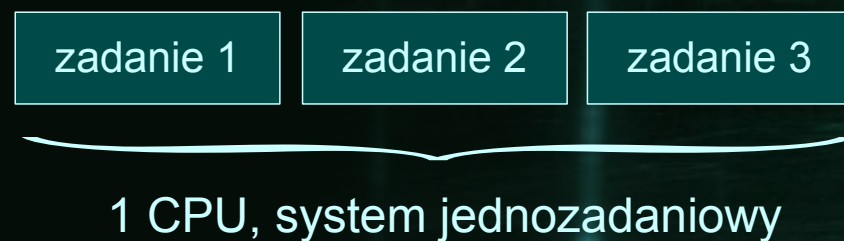
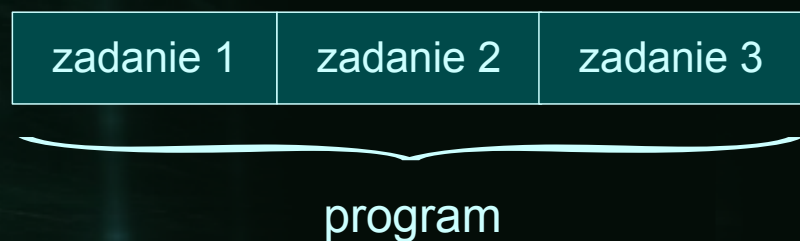
Wykonanie programu ...

sposób w jaki CPU wykonuje programy

- program
- wątek

W systemach wielozadaniowych istnieje możliwość podziału programu na części, nazywane wątkami, które mogą być wykonywane współbieżnie.

Wykonanie programu z wątkami:

Program wielowątkowy wymaga stosowania specjalnych technik programistycznych.

Ponadto uruchomienie takiej aplikacji wymaga odpowiedniego systemu komputerowego, posiadającego mechanizmy **wielozadaniowości**, **synchronizacji** oraz **wyłączania procesów**.

Projektowanie procesora

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykle pracy
- współpraca z pamięcią

Procesory CISC zazwyczaj posiadają kilkanaście rejestrów, podczas gdy RISC mają kilkadziesiąt. Rejestry stanowią jeden z elementów konstrukcyjnych mikroprocesorów.

Typy rejestrów:

- rejestry podstawowe
- rejestry specjalne
- ścieżka danych

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykle pracy
- współpraca z pamięcią

Procesory CISC zazwyczaj posiadają kilkanaście rejestrów, podczas gdy RISC mają kilkadziesiąt. Rejestry stanowią jeden z elementów konstrukcyjnych mikroprocesorów.

Typy rejestrów:

- rejestry podstawowe
- rejestry specjalne
- ścieżka danych

Służą do przechowywania danych i wyników obliczeń. Rejestry **ogólnego przeznaczenia** mogą także mieć przypisane inne funkcje.

Podczas projektowania procesora określa się liczbę rejestrów uwzględniając:

- **przeznaczenie**, rodzaj i typ procesora,
- liczbę i rodzaje instrukcji dla których rejestry mogą być argumentami,
- rodzaj dostępnych **zasobów**, służących do budowy procesora.

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykle pracy
- współpraca z pamięcią

Procesory CISC zazwyczaj posiadają kilkanaście rejestrów, podczas gdy RISC mają kilkadziesiąt. Rejestry stanowią jeden z elementów konstrukcyjnych mikroprocesorów.

Typy rejestrów:

- rejestry podstawowe
- rejestry specjalne
- ścieżka danych

Służą do przechowywania danych i wyników obliczeń. Rejestry ogólnego przeznaczenia mogą także mieć przypisane inne funkcje.

Podczas projektowania procesora określa się liczbę rejestrów uwzględniając:

- przeznaczenie, rodzaj i typ procesora,
- liczbę i rodzaje instrukcji dla których rejestry mogą być argumentami,
- rodzaj dostępnych zasobów, służących do budowy procesora.

Rejestry specjalne pełnią następujące funkcje:

- informacyjne, np. rejestr **FLAGS**,
- kontrolne:
  - sterujące trybami pracy procesora,
  - przechowujące struktury danych związane z segmentami oraz zadaniami,
  - obsługujące pracę krokową

Obecność danego rodzaju rejestru zależy od funkcji, jakie są realizuje przez CPU.

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykle pracy
- współpraca z pamięcią

Procesory CISC zazwyczaj posiadają kilkanaście rejestrów, podczas gdy RISC mają kilkadziesiąt. Rejestry stanowią jeden z elementów konstrukcyjnych mikroprocesorów.

Typy rejestrów:

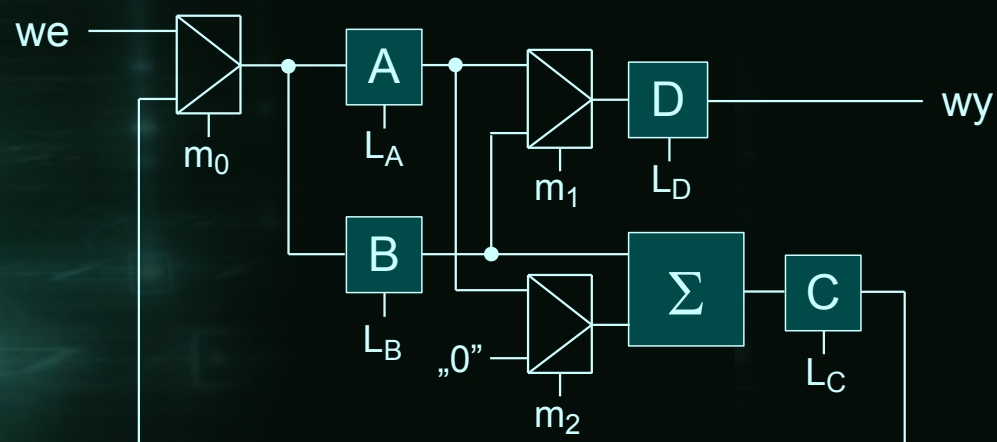
- rejestry podstawowe
- rejestry specjalne
- ścieżka danych

Służą do przechowywania danych i wyników obliczeń. Rejestry ogólnego przeznaczenia mogą także mieć przypisane inne funkcje.

Podczas projektowania procesora określa się liczbę rejestrów uwzględniając:

- przeznaczenie, rodzaj i typ procesora,
- liczbę i rodzaje instrukcji dla których rejestry mogą być argumentami,
- rodzaj dostępnych zasobów, służących do budowy procesora.

Pojęcie **ścieżki danych** odnosi się do drogi, jaką pokonuje informacja podczas przekazywania jej między rejestrami.

W zależności od rodzajów operacji, ścieżka danych może prowadzić również przez komponenty operacyjne.

Rejestry specjalne pełnią następujące funkcje:

- informacyjne, np. rejestr FLAGS,
- kontrolne:
  - sterujące trybami pracy procesora,
  - przechowujące struktury danych związane z segmentami oraz zadaniami,
  - obsługujące pracę krokową

Obecność danego rodzaju rejestru zależy od funkcji, jakie są realizowane przez CPU.

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykle pracy
- współpraca z pamięcią

Procesory CISC zazwyczaj posiadają kilkanaście rejestrów, podczas gdy RISC mają kilkadziesiąt. Rejestry stanowią jeden z elementów konstrukcyjnych mikroprocesorów.

Typy rejestrów:

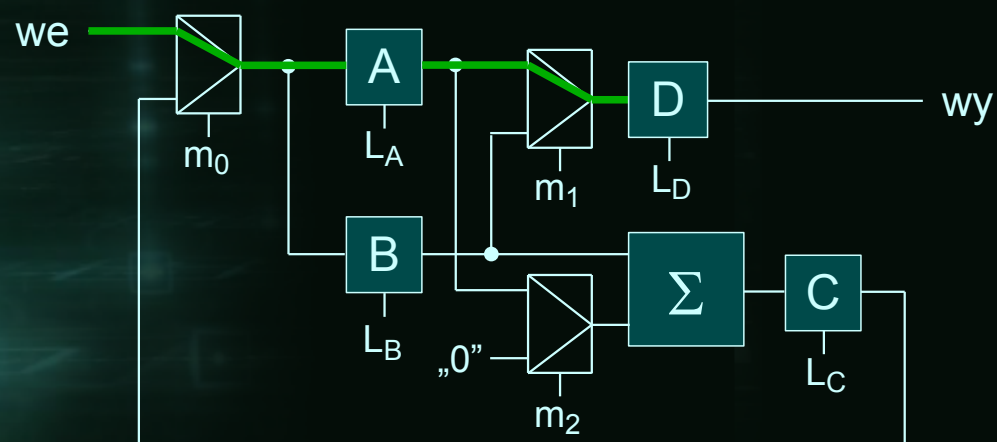
- rejestry podstawowe
- rejestry specjalne
- ścieżka danych

Służą do przechowywania danych i wyników obliczeń. Rejestry ogólnego przeznaczenia mogą także mieć przypisane inne funkcje.

Podczas projektowania procesora określa się liczbę rejestrów uwzględniając:

- przeznaczenie, rodzaj i typ procesora,
- liczbę i rodzaje instrukcji dla których rejestry mogą być argumentami,
- rodzaj dostępnych zasobów, służących do budowy procesora.

Pojęcie **ścieżki danych** odnosi się do drogi, jaką pokonuje informacja podczas przekazywania jej między rejestrami.

W zależności od rodzajów operacji, ścieżka danych może prowadzić również przez komponenty operacyjne.

Rejestry specjalne pełnią następujące funkcje:

- informacyjne, np. rejestr FLAGS,
- kontrolne:
  - sterujące trybami pracy procesora,
  - przechowujące struktury danych związane z segmentami oraz zadaniami,
  - obsługujące pracę krokową

Obecność danego rodzaju rejestru zależy od funkcji, jakie są realizowane przez CPU.

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykle pracy
- współpraca z pamięcią

Procesory CISC zazwyczaj posiadają kilkanaście rejestrów, podczas gdy RISC mają kilkadziesiąt. Rejestry stanowią jeden z elementów konstrukcyjnych mikroprocesorów.

Typy rejestrów:

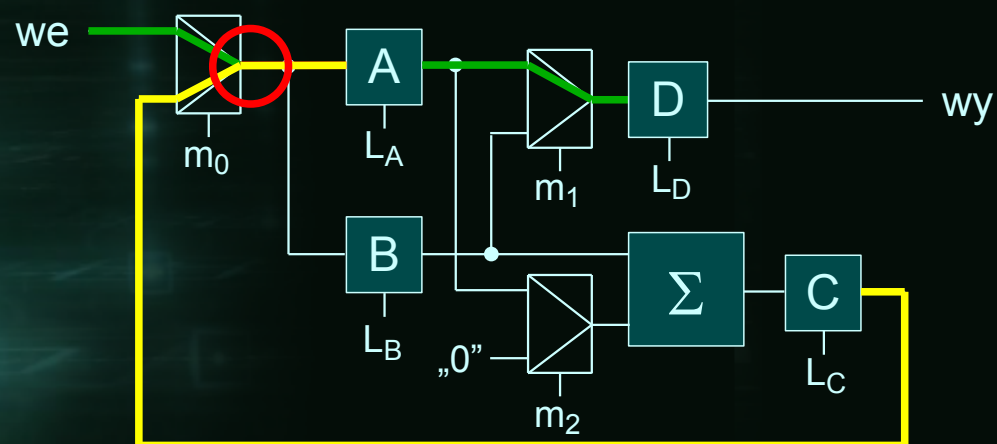
- rejestry podstawowe
- rejestry specjalne
- ścieżka danych

Służą do przechowywania danych i wyników obliczeń. Rejestry ogólnego przeznaczenia mogą także mieć przypisane inne funkcje.

Podczas projektowania procesora określa się liczbę rejestrów uwzględniając:

- przeznaczenie, rodzaj i typ procesora,
- liczbę i rodzaje instrukcji dla których rejestry mogą być argumentami,
- rodzaj dostępnych zasobów, służących do budowy procesora.

Pojęcie **ścieżki danych** odnosi się do drogi, jaką pokonuje informacja podczas przekazywania jej między rejestrami.

Prowadzenie ścieżki danych nie może powodować niejednoznaczności (**zwarcia** elementów).

Rejestry specjalne pełnią następujące funkcje:

- informacyjne, np. rejestr FLAGS,
- kontrolne:
  - sterujące trybami pracy procesora,
  - przechowujące struktury danych związane z segmentami oraz zadaniami,
  - obsługujące pracę krokową

Obecność danego rodzaju rejestru zależy od funkcji, jakie są realizowane przez CPU.

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykle pracy
- współpraca z pamięcią

Procesory CISC zazwyczaj posiadają kilkanaście rejestrów, podczas gdy RISC mają kilkadziesiąt. Rejestry stanowią jeden z elementów konstrukcyjnych mikroprocesorów.

Typy rejestrów:

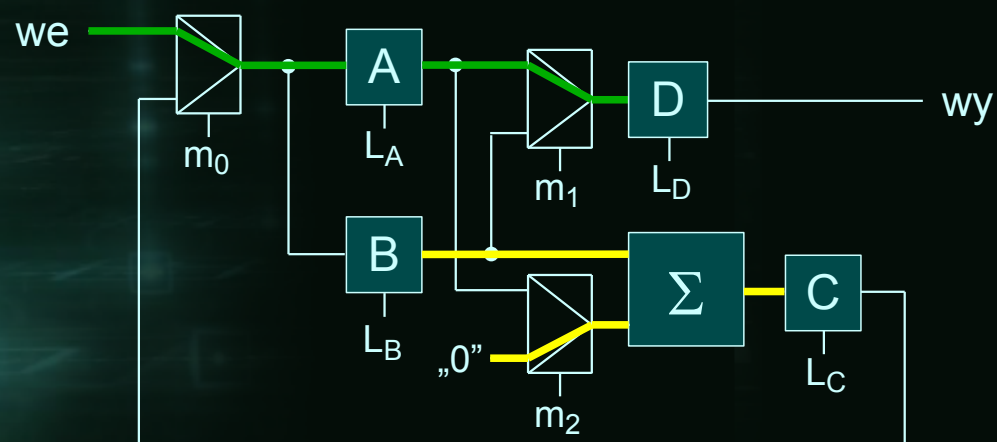
- rejestry podstawowe
- rejestry specjalne
- ścieżka danych

Służą do przechowywania danych i wyników obliczeń. Rejestry ogólnego przeznaczenia mogą także mieć przypisane inne funkcje.

Podczas projektowania procesora określa się liczbę rejestrów uwzględniając:

- przeznaczenie, rodzaj i typ procesora,
- liczbę i rodzaje instrukcji dla których rejestry mogą być argumentami,
- rodzaj dostępnych zasobów, służących do budowy procesora.

Pojęcie **ścieżki danych** odnosi się do drogi, jaką pokonuje informacja podczas przekazywania jej między rejestrami.

Jednocześnie może być aktywnych wiele ścieżek danych, które nie doprowadzają do zwarć.

Rejestry specjalne pełnią następujące funkcje:

- informacyjne, np. rejestr FLAGS,
- kontrolne:
  - sterujące trybami pracy procesora,
  - przechowujące struktury danych związane z segmentami oraz zadaniami,
  - obsługujące pracę krokową

Obecność danego rodzaju rejestru zależy od funkcji, jakie są realizowane przez CPU.

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykl instrukcyjny
- współpraca z pamięcią

Cykl instrukcyjny jest podstawowym cyklem w systemie komputerowym, odpowiadający za pobranie instrukcji programu z pamięci komputera. Proces powtarza się cyklicznie od włączenia komputera do jego wyłączenia.

Pojęcia:

- moduły konstrukcyjne
- etapy cyklu

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykl instrukcyjny
- współpraca z pamięcią

Cykl instrukcyjny jest podstawowym cyklem w systemie komputerowym, odpowiadający za pobranie instrukcji programu z pamięci komputera. Proces powtarza się cyklicznie od włączenia komputera do jego wyłączenia.

Pojęcia:

- moduły konstrukcyjne
- etapy cyklu

W cyklu instrukcyjnym CPU wykorzystuje następujące moduły:

- wskaźnik instrukcji – rejestr **IP / PC**,
- rejestr adresowy pamięci (**MAR**),
- rejestr danych pamięci (**MDR**),
- rejestr instrukcji (**IR**),
- układ sterujący oraz ALU.

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykl instrukcyjny
- współpraca z pamięcią

Cykl instrukcyjny jest podstawowym cyklem w systemie komputerowym, odpowiadający za pobranie instrukcji programu z pamięci komputera. Proces powtarza się cyklicznie od włączenia komputera do jego wyłączenia.

Pojęcia:

- moduły konstrukcyjne
- etapy cyklu

W cyklu instrukcyjnym CPU wykorzystuje następujące moduły:

- wskaźnik instrukcji – rejestr IP / PC,
- rejestr adresowy pamięci (MAR),
- rejestr danych pamięci (MDR),
- rejestr instrukcji (IR),
- układ sterujący oraz ALU.

Różne modele CPU posiadają inne etapy cyklu instrukcyjnego, zależne głównie od zbioru instrukcji. W ogólności cykl instrukcyjny składa się z następujących etapów:

- **pobranie instrukcji:**
  - $IR \leftarrow MEM[IP]$
  - $IP \leftarrow IP + \langle \text{liczba bajtów rozkazu} \rangle$
- **dekodowanie instrukcji:**
  - dekodер rozpoznaje instrukcję zapisaną w IR, wprowadzając w odpowiedni stan pracy **układ sterujący** CPU.
- **wyznaczenie adresu efektywnego:**
  - etap występuje w razie konieczności wczytania dodatkowych danych (np. danej z pamięci RAM, wejścia I/O).
- **wykonanie instrukcji:**
  - układ sterujący generuje ciąg sygnałów, które włączają i wyłączają rejestry / bloki funkcjonalne procesora.

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykl instrukcyjny
- współpraca z pamięcią

Cykl instrukcyjny jest podstawowym cyklem w systemie komputerowym, odpowiadający za pobranie instrukcji programu z pamięci komputera. Proces powtarza się cyklicznie od włączenia komputera do jego wyłączenia.

Pojęcia:

- moduły konstrukcyjne
- etapy cyklu

W cyklu instrukcyjnym CPU wykorzystuje następujące moduły:

- wskaźnik instrukcji – rejestr IP / PC,
- rejestr adresowy pamięci (MAR),
- rejestr danych pamięci (MDR),
- rejestr instrukcji (IR),
- układ sterujący oraz ALU.

Różne modele CPU posiadają inne etapy cyklu instrukcyjnego, zależne głównie od zbioru instrukcji. W ogólności cykl instrukcyjny składa się z następujących etapów:

- pobranie instrukcji:
  - $IR \leftarrow MEM[IP]$
  - $IP \leftarrow IP + \langle \text{liczba bajtów rozkazu} \rangle$
- dekodowanie instrukcji:
  - dekodery rozpoznaje instrukcję zapisaną w IR, wprowadzając w odpowiedni stan pracy układ sterujący CPU.
- wyznaczenie adresu efektywnego:
  - etap występuje w razie konieczności wczytania dodatkowych danych (np. danej z pamięci RAM, wejścia I/O).
- wykonanie instrukcji:
  - układ sterujący generuje ciąg sygnałów, które włączają i wyłączają rejestry / bloki funkcjonalne procesora.

Etap wyznaczenia **adresu efektywnego** jest związany z operacjami bezpośredniego lub pośredniego dostępu do pamięci RAM:

- dostęp bezpośredni – najczęściej operand jest dostępny w kodzie rozkazu, wtedy żadna dodatkowa czynność nie jest podejmowana,
- dostęp pośredni – **adres / operand** należy pobrać z pamięci, wtedy cykl instrukcyjny będzie wymagał dodatkowego cyklu zegara.

Dekoder instrukcji musi mieć możliwość określenia rodzaju pobranej instrukcji.

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykl instrukcyjny
- współpraca z pamięcią

Sposób współpracy procesora z pamięcią zależy od jego rodzaju oraz typu wykonywanych rozkazów.

Pojęcia:

- cykl dostępu do pamięci
- tryby adresowania

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykl instrukcyjny
- współpraca z pamięcią

Sposób współpracy procesora z pamięcią zależy od jego rodzaju oraz typu wykonywanych rozkazów.

Pojęcia:

- cykl dostępu do pamięci
- tryby adresowania

Najprostszy model dostępu do pamięci wymaga:

- użycia rejestru adresowego (**MAR**),
- użycia rejestru danych (**MDR**),
- posiadania sygnałów sterujących pamięcią,
- **odpowiedniego sterowania** cyklami zapisu i odczytu pamięci RAM.

Nowoczesne systemy komputerowe posiadają często pamięć podręczną (**cache**), dla której liczba cykli dostępu jest znacznie mniejsza niż w przypadku pamięci RAM, odpowiednio:

- dostęp do rejestru zajmuje średnio **1 cykl**,
- dostęp do pamięci **L1** zajmie ok. **4 cykle**,
- dostęp do pamięci **L2** zajmie ok. **10 cykli**,
- dostęp do pamięci **L3** zajmie ok. **75 cykli**,
- dostęp do pamięci RAM wymaga setek cykli.

Cykl dostępu do pamięci jest zależny od wielu cech CPU, również takich jak obecność **potoku**, specjalnych trybów pracy, posiadania lub nie pamięci cache. W każdym przypadku te elementy należy uwzględnić w modelowaniu dostępu CPU do pamięci.

Projektowanie procesora

etapy projektowania procesora

- rejestry
- cykl instrukcyjny
- współpraca z pamięcią

Sposób współpracy procesora z pamięcią zależy od jego rodzaju oraz typu wykonywanych rozkazów.

Pojęcia:

- cykl dostępu do pamięci
- tryby adresowania

Najprostszy model dostępu do pamięci wymaga:

- użycia rejestru adresowego (MAR),
- użycia rejestru danych (MDR),
- posiadania sygnałów sterujących pamięcią,
- odpowiedniego sterowania cyklami zapisu i odczytu pamięci RAM.

W większości wariantów tryb adresowania może posiadać przesunięcie (**offset**). Adres pamięci zapisuje się w postaci

[element_adresowy + offset]

Tryby adresowania (8086):

- **natychmiastowy** – operand znajduje się w kodzie rozk.,
- **rejestrowe** – operand znajduje się w rejestrze,
- **bezpośrednie** – np. [100h], [FF00h]
- **pośrednie** – np. [DX], [R0 + 100]
- **bazowe** – np. [BP], [BP+SP+100]
- **indeksowe** – np. [DI], [SI + 0FFh]
- **bazowo-indeksowe** – np. [SI+BP+123]

Zazwyczaj procesory RISC posiadają niewielką liczbę trybów adresowania pamięci. Natomiast procesor CISC mają do dyspozycji bardziej złożone instrukcje i przez to znacznie więcej trybów adresowania.

Nowoczesne systemy komputerowe posiadają często pamięć podręczną (cache), dla której liczba cykli dostępu jest znacznie mniejsza niż w przypadku pamięci RAM, odpowiednio:

- dostęp do rejestru zajmuje średnio 1 cykl,
- dostęp do pamięci L1 zajmie ok. 4 cykle,
- dostęp do pamięci L2 zajmie ok. 10 cykli,
- dostęp do pamięci L3 zajmie ok. 75 cykli,
- dostęp do pamięci RAM wymaga setek cykli.

Cykl dostępu do pamięci jest zależny od wielu cech CPU, również takich jak obecność potoku, specjalnych trybów pracy, posiadania lub nie pamięci cache. W każdym przypadku te elementy należy uwzględnić w modelowaniu dostępu CPU do pamięci.

Koniec wykładu